

1920 Jøssåsen - litt annerledes på flere måter

Jøssåsen i Mostadmark sør av Hommelvik er et interessant sted. Et annerledes sted på flere måter. Ikke minst er området omgitt av en underlig kommunegrense som vakte min nysgjerrighet. Den skal vi komme tilbake til i andre halvdel av dette kapittelet. Gjennom besøk til Jøssåsen - og fra deres webside, samt internett generelt, har jeg i påfølgende avsnitt sakset en del informasjon om Jøssåsen og dens like. Grunnlaget for virksomheten har sitt utgangspunkt i Antroposofien og Camphillbevegelsen, gjennom henholdsvis Rudolf Steiner (1861-1925) og Karl König (1902-1966).

Antroposofi (av gresk *anthropos*, «menneske» og *sophia*, «visdom») er en esoterisk filosofi som kommer til uttrykk på mange livsområder, som for eksempel Steinerskoler, bio(logisk)-dynamisk jordbruk, medisin, bankvirksomhet osv. Steiner karakteriserte sin lære som en «åndsvitenskap», en moderne vei til utforskning av oversanselige virkelighetsområder. Antroposofien hevdes ikke å være et læresystem, men «en erkjennelsesvei som vil føre det åndelige i mennesket til det åndelige i verdensaltet». Antroposofien er praksisorientert. Steiner beskrev den som «en forsøksmetode for det allmennmenneskelige og for allmenne verdensfenomener». Dermed uttalte han også hvilken holdning han forventet at antroposofien ble møtt med: den er ikke et ferdig og lukket «system», men en arbeidsmåte som bare kan eksistere ved at den er i kontinuerlig utvikling i og mellom mennesker. Antroposofien utgjør en desentralisert bevegelse bestående av et betydelig antall uavhengige organisasjoner og aktiviteter over hele verden. Norge skiller seg ut i internasjonal sammenheng ved at antroposofien har stått usedvanlig sterkt i landets åndselite siden begynnelsen av 1900-tallet. Dette har resultert i at Norge har en rekke godt etablerte antroposofisk orienterte virksomheter, både steinerskoler, biologisk-dynamisk landbruk, bærekraftig bankvesen, arkitektur, kunst og kultur og annet. Impulsene fra bevegelsen har nådd langt ut over bevegelsen selv; dette gjelder ikke minst steinerskolene, men også andre deler av bevegelsens praktiske arbeid.

Rudolf Steiner

I Antroposofien kjølvann har det utviklet seg såkalte Camphill-landsbyer. Navnet kommer fra et sted utenfor Aberdeen i Skottland, hvor Karl König i 1940 etablerte den første skolen for psykisk utviklingshemmede barn. Her utformet han de ideene og samfunnsformene som i dag er felles for alle Camphill landsbyer- og skoler. Camphillbevegelsen er rettet mot mennesker med særlig behov. Karl König la spesielt vekt på at voksne utviklingshemmede må sees som voksne, d.v.s. at de, etter skolen, må hjelpes med å finne et passende arbeid eller en oppgave (ikke en sysselsetting), et sted å bo, kanskje dekke sosiale behov som en omgangskrets, m.m. Ut ifra disse behov som alle mennesker har, ble tanken født om å bygge en landsby, som kunne dekke behovene for de mest forskjellige mennesker. Det finnes ingen fast oppskrift på hvordan en landsby skal se ut, men overnevnte ideer er alltid innbakt i landsbyene.

I Norge finnes det i dag seks Camphill-landsbyer:

Vidaråsen Landsby	Andebu i Vestfold	1966
Hogganvik Landsby	Vikedal i Rogaland	1972
Solborg	Ringerike i Buskerud	1977
Jøssåsen Landsby	Malvik i Sør-Trøndelag	1978
Vallersund Gård	Bjugn i Sør-Trøndelag	1981
Kristoffertunet	Rotvoll, Trondheim i Sør-Trøndelag	1989

Det finnes landsbyer i 20 nasjoner, blant annet 20 i England, 12 i Tyskland, ni i USA, to i Botswana, fire i Sør-Afrika og en i Russland etc., til sammen 105 i hele verden. Det er et utstrakt praktisk og organisasjonsmessig samarbeid mellom landsbyene. Jøssåsen Landsby er et bo og arbeidsfellesskap for psykisk utviklingshemmede voksne og ligger 17 kilometer fra Hommelvik, i Mostadmark. Beboerne og hjelperfamiliene tar del i hverdagen i Mostadmark og Malvik, og samspillet med lokalsamfunnet er svært positivt og viktig for landsbyen. Fellesskapet, mennesket og det medmenneskelige står i sentrum for Landsbyene. Tanken bak Jøssåsen og de lignende landsbyene rundt om i over 20 land er å tilby en meningsfylt og utviklende tilværelse over lang tid til en del mennesker som "faller utenom" i det vanlige samfunnet. Landsbyene tilbyr også kortere opphold for personer med spesielle sosiale problemer. I landsbyene bor voksne som trenger hjelp, voksne hjelpere og deres familier. Det er viktig at alle bidrar til fellesskapet etter beste evne og dermed er aktive deltakere i et fellesskap og et eget samfunn.

I Jøssåsen landsby bor det rundt 50 mennesker fordelt på fem familiehus. I hvert "hussamfunn" bor det fra tre til fem beboere, sammen med praktikant og medarbeidere, eventuelt deres familie. Denne boformen gjør at de blir godt kjente med hverandres væremåte, tanker, følelser og impulser. Sentrum for oppmerksomheten skifter til stadighet, og alle får bidra alt etter hvilke muligheter som er tilstede. På Jøssåsen er arbeidsmulighetene mange og varierte. De har et lite biodynamisk gårdsbruk med gartneri. Gården har ca. 160 mål med dyrka mark. De har et eget bokverksted som produserer tegne- og skrivehefter til Steinerskoler, musikkskoler og barnehager. De har vevstue, keramikkverksted og treverksted. Jøssåsen ønsker å skape et fellesskap ved å arbeide, lære og bo sammen med mennesker som har andre behov enn de ellers i storsamfunnet.

Dugnadsgjengen foran Yggdrasil

Camphill Landsbystiftelsen i Norge ble altså etablert i 1966 og er en ideell stiftelse som oppfyller kravet til "non-profit organisasjon". Camphill Landsbystiftelsen er finansiert gjennom den norske staten i form av et rammetilskudd fra Sosial- og helsedirektoratet. Det er ment å dekke et botilbud for beboere i privat bolig. Fordelingen til Camphill Landsbystiftelsen er lite i forhold til andre organisasjoner. Derfor er stedene avhengig av gaver, verkstedsproduksjon og idealisme fra medarbeiderne som frastår fra vanlig lønn. De liker ikke ordet "institusjon" på Jøssåsen. De ønsker å kalle det et bo- og arbeidsfelleskap, hvor kulturell og sosial virksomhet binder dem sammen internt, men også med den øvrige bygda og kommunen. Daglig leder Johannes Stöhr viser meg rundt i landsbyens virkelig storstue, Yggdrasil - som noen ynder å kalle Malviks eneste kulturhus. Et flott og spesielt bygg.

Eric de Haan, senior medarbeider

Johannes Stöhr, daglig leder

Johannes Stöhr er en tysker som kom hit til landet grunnet sivilteneste for ti år siden. Gjennom landbrukskole kom han til Jøssåsen, hvor han får leve ut sitt idealistiske syn. Johannes påser at Jøssåsenbeboerne en gang i uka møtes i Yggdrasil hvor alle har anledning til å ta opp det de måtte ønske av tanker, ideer - ris og ros. Sentrum for så vel begivenhetene som oppmerksomheten skifter kontinuerlig. Ståstedet er ikke statisk, men følger individets evner og muligheter.

Jørgen Wenn og Sivert Buaas skriver at det i tidsrommet mellom 1849 og 1911 ble født og oppfostret 78 barn i Jøssåsen og Nilsdal. Det tyder på at det var ei livskraftig grend. Kristina Venn har fortalt at det ble holdt skole i stua på Jøssåsen store. Det daglige livet i stua og på gården gikk videre uten sjenanse for skolearbeidet, som ble utført gjennom steintavle og griffel. En lærer kom opp fra Lånke. Før Jøssåsen ble overført til Malvik, måtte ungdommen fra Jøssåsen konfirmeres i Lånke kirke, en ikke ubetydelig veistrekning over Nævervollen og Frigården. Det fortelles at de under konfirmasjonsforberedelsene ikke hadde råd til å bruke skoene hele veien. De gikk barbeint fram til kirka før de tok skoene på. Fra 1928 ble skoleungene fra Nilsdalen og Jøssåsen overført til skolen på Sneisen.

I forbindelse med en historie jeg skrev fra Mostadmarka for mange år siden, satt jeg og studerte kartet over området. Jeg stusset da litt over den merkelige grensesettingen mellom Stjørdal og Malvik kommune. Dette fanget min interesse. I følge bygdebok for Malvik, bind III (Forbord), heter det seg at første gang en kom i befatning med det som senere skulle lede frem til denne "rare" grensesettingen, skjedde i formannskapsmøte i Malvik den 6. oktober 1896. Malvik formannskap blir i brev fra Nedre Stjørdal skolestyre gjort oppmerksom på at skoleholdet for Jøssåsbarna fra dags dato er å betrakte som oppsagt. Barna skulle fra samme dato overføres til Sneisen skolekrets. Forbord skriver i Malvikboka (side 705) at denne saken

kom til å versere i ulike fora i flere år før alle sider ved overgangen ble endelig avgjort. Dette kan være forklaringen på hvorfor Wenn og Buaas opererer med årstallet 1928. Alt tok nemlig sin tid.

25. februar 1910 er saken igjen oppe i Malvik herrestyre. Representantene mente at de personer som grunnet fattigunderstøttelse hadde ervervet heimstavn i Lånke, fremdeles skulle regnes som hjemmeværende der. Videre mente de at brukene i Jøssåsgrenda måtte tildeles tilstrekkelig med eiendomsskog av Lånke statsallmenning før kgl.res ble gitt, underforstått: for overgang til Malvik. Også de 50 kronene som sognepresten i Stjørdal tapte på overgangen, mente herrestyret i Malvik, måtte tilfalle sognepresten i Malvik.

Bjørn Morten Øyangen (beboer fra 1979), Guro og Johannes Stöhr

Så kommer en kgl resolusjonen av 14. juli 1911 som tilsa at Jøssåsgårdene og Nilsdal i Lånke herred i Stjørdal- og Verdal sorenskriverembete, blir overført til Malvik herred fra 1. januar 1914. Den 27. juni 1913 ble dokumenter fra de forskjellige departementer referert i herrestyret i Malvik. Herrestyret fattet mot seks stemmer vedtak om ikke å uttale seg om når overgang kunne finne sted, fordi oppsitterne i Jøssåsgrenda ikke hadde fått tildelt eiendomsskog av Lånke statsallmenning, tross i at det hadde blitt anbefalt av formannskapet, herrestyret og allmeningsstyre i Lånke, samt av lensmann og amtmann...."kan

departementet ikke ordne saken, bør den forelegges Stortinget til avgjørelse". Dessuten mente Malvik herredsstyre at "når Lånke kommune vil bli kvitt sitt skolehold deroppe" - var ikke dette noen gyldig grunn for å føre "....disse oppsittere mot sin vilje...." over til annen kommune. Jøssåsgrendas krav om å få egen skole samt rodelagt vei fra Karlstad til Torskjønn, fant herredsstyre ikke på forhånd å kunne binde seg til.

Den 9. september 1913 refereres brev fra amtmannen om at Jøssåsgrenda tilhørende Lånke herred fra 1. januar 1914 iflg. kgl. res av 14. juli 1911 overgår til Malvik herred. Den 29. desember 1913 ble formannskapetets protest i anledning saken tatt opp i herredsstyret. Det ble referert brev fra Justisdepartementet, oversendt via amtmannen, om at Malvik herredsstyre skulle bøye seg for konglig resolusjon og motta Jøssåsgrenda på "*...de av Departementet stillede betingelser*". Etter en lengre debatt ble det votert over to forslag, ett fra Torstein Buaas og ett fra Torstein Sneisen. Med 12 mot 4 stemmer ble det vedtatt å ikke komme med en uttalelse i sakens anledning på daværende tidspunkt.

Den 5. mai 1914 vedtok Malvik herredsstyre å utsette behandlingen av skolestyresak 122/14: "*bevilgning av det nødvendige til fem ukers skole for Jøssåsegrenda*". Begrunnelsen for utsettelsen var at det først måtte bringes på det rene om Jøssåsgrenda mot "*....opsitternes vilje og tross protest fra Malvik herredsstyre ved kgl. res. kan tvinges overført fra Lånke til Malvik herred*".

I møte den 20. desember 1915 ble skoledirektørens skriv angående skolegangen for barna i Jøssåsgrenda tatt opp. Formannskapet viste til tidligere beslutninger og konkluderte med at saken var herredsstyret uvedkommende. Og så endelig: Den 27. april 1920 ble sluttstrek satt i denne saken. Da ble grensereguleringen vedtatt. Likeledes skole-, skatte- og skogsspørsmålene avgjorte.

For meg og andre utenforstående appellerer grensesettingene ved Jøssås til en viss nysgjerrighet. Hvorfor er de ringsatt, slik at gårdene blir fradelt i hver sin ring, mens arealet mellom gjenstår som hver sin korridor (tilhørende Lånke statsallmenning/Stjørdal kommune)? Kjører du til Øvre Jøssås, kommer du fra Malvik, så inn i Stjørdal noen sekunder, deretter inn i Malvik. Etter ett minutt kommer du ut av Malvik, på nytt inn i Stjørdal noen sekunder, for så å entre Malvik igjen. Fradelingen følger trolig gårdsgrenser, men gjenspeiler likevel undring. Og hvorfor er ikke Nilsdal innringet, da den eiendommen vel også er fradelt til Malvik, mens kartet tilsier at den er i Stjørdal? Paul Leister Hagen mener at kartet ikke er helt oppdatert hva gjelder Nilsdal. Og at det ble en korridor, en form for "geile" - skyldes et eller annet krav fra Leksdal statsallmenning om behovet for adkomst for hest og tømmer fram til lunneplass mellom gårdene. Og slik ble det, og slik er det. Fornøyet på sitt vis - litt annerledes.

*Kilde: Paul Leister Hagen,
14. august 2012 - er godt kjent i området*